

skiedskrywer, Publius Cornelius Tacitus, wat ongeveer 55 jaar na Christus gebore is, was bekend vir die wysheidspreuke of *sententiae* wat hy op verskeie plekke in sy vertellings ingesluit het. Boissier (1906: 22) beskryf die *sententiae* as “those brilliant reflections [...] which hold so much sound sense in so few words.”

In hierdie vertellings van Abraham H. de Vries is daar eweneens sulke *sententiae* – kleinode van wysheid soos: “Van vertel kom skinner maklik” (31), “Die duiwel het sy bokpootjies in die ingewikkeldste sake (78), “Wat ’n mens ken, kyk jy maklik mis” (85) en talle ander. En, soos Wium van Zyl dit so mooi gestel het by die toekenning van die ereburgerkap van Ladismith aan De Vries (soos aangehaal in die flapteks van *Rooi Koos Willemsse is soek*), in die karakters uit die Klein Karoo word beelde opgevang “van ons eksistensie op ’n bonte aardbol, van die hele wêreld met sy vrolike, snaakse, sukkelende én tragiese kante”.

Verwysings

Boissier, Gaston. 1906. Vert. W. G. Hutchison. *Tacitus and Other Roman Studies*. London: G. P. Putnam's & Sons.

De Vries, Abraham H. 2003. *Tot verhaal kom*. Kaapstad: Human & Rousseau.

Annette Jordaan

Universiteit van Pretoria, Pretoria

Palazzo van die laaste dans.

Rachelle Greeff. Kaapstad: Kwela. 2006. 175 pp. ISBN 0-7957-0236-1.

Rachelle Greeff het met haar merkwaardige bekroonde kortverhaalbundel, *Merke van die nag*, ’n meervlakkige teks geskep wat ’n multidimensionele perspektief op die kondisie van menswees geplaas het. In die meeste verhale het sy as gemene delers, psigiese en fisiese

merkers gehad wat menslikheid gekenmerk het deur pyn, verwonding, melancholie, maar veral verlies en verdriet.

Haar jongste bundel kortverhale, *Palazzo van die laaste dans*, is ’n voortsetting van soortgelyke temas. Pyn, verwonding, verlies, sterfte en rou word die danse wat op die ruimtes van die papierpalazzo uitgedans word. Die kragtige aanhaling van W.H. Auden uit *Death's Echo*, waarin dood en dans sentraal gestel word, bind die tiental verhale van Greeff saam. Inderdaad slaag sy daarin om die woordmedium as metaforiese palazzo gestalte te gee.

Die vertellers in die verhale is meestal vrouens met ’n vroeëre betrokkenheid by ’n dansvorm van watter aard ook al en nou as joernalis (“sy’s gevang in haar woordhoerery”, 86) verslag doen oor mans se danse. Juis hierin lê ’n probleem vir die verteller van die openingsverhaal, Pia, wanneer sy tereg opmerk: “By die koerant het sy ontdek dis een ding om dans te sien en iets anders om daarvoor te skryf.” (21) Hierdie opmerking raak een van die probleme van die vertellers aan. Daar word verslag gedoen deur woorde oor dans, maar daar is ook ’n ontoereikendheid aan die volledige verwoording van die danse en dansers. Die verhale staan in die teken van ’n gepoogde vaslê van pyn en verlies. Óók woorde skiet te kort om soms sekere emosies te beskryf meen Pia “sy ken nie woorde wat dié belewenis sou kon vertaal nie...” (18) Die onmoontlikheid om dansers se bewegings en lyne na te teken, rig ’n waarskuwing aan die leser om kennis te neem dat hierdie verhale slegs maar ’n poging is om die onmoontlike reg te kry: “Hulle wat dans, trek lyne wat gewone mense onmoontlik kan herhaal, trek haar op uit die sleur van koerantkantore wat ruik na drukkersink en, destyds sigaretrook. Daardie beswete torso’s en ledemate tot die uiterste ingespan is vir haar alle pennestrepes, verfhale en skitterende woorde op aarde, een vir een uitgesweet.” (21)

Aansluitend by die woordbeperkinge, is Kabous se opmerking in “Blues vir ’n roosbuurt” dat woorde beperkend is om volledig te benoem: “Wat haar eintlik boei, is die kartering van die wit stilte weerskante, bo en onder die woorde, wat baie maal meer verklap van die landskap van die sin as die woorde self.” (36) Dié woordontereikenheid eggo in die *magic* dat die verhaal sigself skryf, verby die penhanteerder se hand: “En hoe verder jy gaan, hoe nader wentel jy aan – en dis al troos, al magic – die slot wat nie jy nie, maar die storie self skryf.” (44) Greeff se verhale is juis in die lig van hierdie stelling trefend deur die verhaalslotte wat ’n *closure* op die gebeure uitstip. Die leser bly tot na die verhaalslot huiwer oor die krag van die vertelling. Die stilte anderkant die stilte maak hierdie verhale trefend.

Só is dit die geval met Miems se dik, onhandige vetkrytstrepe om Anna Don se brakwaterbottelroos te teken waardeur sy haar eie verwonding probeer insien. Haar en haar dansman, Nic, se twee seuns sterf ná die lyding van spierdistrofie. Dié verlies word gevolg deur Nic wat Miems verlaat. Wat vir Miems oorbly, is die herinneringe aan die lewe met Nic tydens die kinders, Frans en Hugo, se grootworddae en die inrig van ’n lewe saam met die siekte. Slegs die danser is grasieus en in staat om poësie in vorm en lyn te teken: “Geometrie en poësie versny in die lyne van ’n danserslyf.” (60)

Die plasing van die titelverhaal bykans aan die einde van die bundel, stel die openingsverhaal, “Leo” in ’n vooropgestelde posisie. Dit is in besonder die woorde wat tydens Leo se roudiens gesing word, wat die nege ander verhale in die bundel harmonieus saambind: “I am the Lord of the Dance, said he [...] I danced on a Friday when the sky turned black [...] they buried my body and they thought I’d gone [...] but I am the dance and I still go on.” (27)

Dans word in al hierdie verhale die hande-

ling waardeur die karakters se verwonding reliëf kry. In die titelverhaal is dit dans wat Farouk na ’n ruimte neem waarin hy kon ontvlug.

’n Hoogtepunt vir my in die bundel is die verhaal, “Magenta, onverwags” (81). Transformasie van die hoofkarakter, Trix, lê nie alleen in die persoonlike verliesverwerking van haar kinders se sterfte nie, maar ook die lewensveranderende invloed wat die grafiese kunstenaar, Gypsy-Rose, op haar het. Deur die projek van Gypsy-Rose het sy sinvolheid in haar eie bestaan gevind. Die projek waarin bekendes van oor die hele wêreld iets moes vertel as hulle net een kans sou gehad het, staan in die teken van die bundeltitel van Greeff, *Palazzo van die laaste dans*, se paleis van laaste danse, maar ook laaste lewensveranderende invloed deur die woord. Een van die dominantste temas in hierdie bundel, verlies, word deur die gelykstelling met iemand anders s’n betekenis gegee. Jane Champion se opmerking ná die verlies van haar baba, word soos volg verwoord: “I think many lives go through crises between forty and fifty. I had a really profound one, which began with the loss of a baby [...] I was in grief for a long, long time. But grief is a very pure emotion, very healing [...]. a great place to rebuild and create from.” (91–92)

Later in die verhaal word hierdie rouverwerking waarin Trix insig verkry, deur die “disharmonieuse komposisie van die dood” (96) skokkend verwoord. Die insig waartoe Trix, maar ook die leser gekom het, word deur die verhaal se slot getoets. Inderdaad ’n “palezzo van die laaste dans”, ’n ruimte waarvandaan verder vorentoe geleef moet word. So ook word ’n ruimte van nuut begin, maar ook magiese ontvlugting teen die pyn van die karakters, geskep in die leefwêreld van Farouk uit die titelverhaal om deur sy dansontvlugting, vernuwe te word.

Greeff het deurgaans in hierdie verhale ’n kwing-kwang tussen geweld en stilte. Geweld

tussen geliefdes en ook die land se geweld-situasie word afgewissel met ruimtes van stilte. Meestal is dit die vrouekarakters in hierdie verhale wat die stilte van joga ontdek deur die yogi's. Treffend dat Greeff teenoor dans, die uiterste vorm van menslike beweging, die *savasana*-postuur (26, 157) as ruimte van wegsink (ontvlugting) beskryf. Só word die lykpostuur inderdaad ook 'n palazzo van die laaste dans. In die verhaal, "Net maar 'n kat", leer Tess by Jafar dat die binneruimtes, verlos: "Laat jou liggaam toe om in die aarde terug te sink. Sterf vir die wêreld om jou. Savasana, posisie van die lyk." (157)

Greeff se bundel word dus méér as die beskrywing van dooddanse; dit word 'n in-tiem-vroulike verwoording van lewendanse. Die vrouekarakters- en vertellers (behalwe vir twee verhale, "Killing fields" en die "Palazzo van die laaste dans" deur die oë van Thomas vertel), word storievertellers om die lesers bewus te maak van die laaste dans se betekenis, maar te laat begryp dat daar beweging, of juis nie, ná die dans is, waarin weggesink word om stil hernuwe te word. Soos die harmonie van kleur deur Hanna in Greeff se roman *Hanna* (192) begryp word; ("Maar kleur staan nooit alleen nie [...] Dit wat daarmee saam gebeur, dit sê alles.") én in Mevrou Rossouw in "Ma se groot uitvat" se siening dat die "spel en kombinasie van kleur" (101) is die harmonie van beweging en stilte, pyn en vertroosting, dood en rou, die boustene van Greeff se palazzo as ruimte van integrasie (30).

Marthinus Beukes
Universiteit van Johannesburg,
Johannesburg

Die dieper dors.

Koos Kombuis. Kaapstad: Human & Rousseau. 2006. 192 pp. ISBN 0-7981-4733-4.

In een van sy rubrieke skryf Roof Bezuidenhout (2006) onlangs: "Die vier miljoen wit Suid-Afrikaners is soos permanente toeriste in hulle eie land [...] Die brieweblad ontplof. Vukani lag in sy vuus. Hy het sy werk as rubriekskrywer gedoen. Hy het aan 'n sensitiewe wond op 'n dun velletjie getorring." Met hierdie paar sinnetjies gee Bezuidenhout 'n goeie aanduiding van waarom dit gaan vir 'n koerant of tydskrif en 'n rubriekskrywer.

'n Rubriek word omskryf as 'n afdeling in 'n dagblad of tydskrif wat gewy word aan 'n bepaalde onderwerp. 'n Rubriek kan ook gevul word deur bydraes van 'n spesifieke skrywer. Na die rubriekbydraes word ook verwys as rubrieke. Die koerant- en tydskrifrubriek is 'n vorm van essay wat parallelle het met die spotprent daarin dat dit op 'n bepaalde wyse die nuus- en gespreksonderwerpe van die dag reflekteer en in hierdie sin is koerant- en tydskrifrubrieke tydgebonde. 'n Rubriek kan informatief, vermaaklik of provokerend wees.

Op die omslag van *Die dieper dors* van Koos Kombuis word dit beskryf as 'n bundel van sy nuutste rubrieke wat verskyn het in *Rapport*, op *LitNet*, *Die Kerkbode* (?), 'n toespraak, *Die Taalgenoot*, *Vonk*. Hierdie rubrieke van *Die dieper dors* gaan oor 'n verskeidenheid van onderwerpe waaronder godsdiens, politiek, rassisme, sport en kultuur.

Die bundel word aangebied as "'n innerlike gesprek", of soos dit op die agterplat beskryf word: 'n seldsame en uiters ontboesemende gesprek tussen die skrywer en homself". In die *Die dieper dors* word die rubrieke aaneengesnoer deur hardop-dink, mymeringe, gedigte, kommentaar en die vertel van gesinservaringe terwyl hy die bundel vir publikasie voorberei het. In sy vertel en dig tussen-die-rubrieke-in, beoordeel hy homself en sy rubrieke. Koos Kombuis resenseer as 't